

080048

DIA

HAC SÛRESİ

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

03.05.2017

Bagnaysî, Kâzim

A propos d'une métaphore coranique: "Khatf at-tayr" verset 31 de la Sourate al-Hajj .-- 1998 : Aux Sources de la Sagesse, vol. 5 / 19 pp. 25-56, (1998)

Qur'ân & Quranic studies / Koran / Kuran / Qoran / Coran

080068

835 CRONE, Patricia. Hvordan tjente de koranske hedninge til livets ophold? *Tidsskrift for Islamforskning*, 2006 i [Derived from sources in the Qur'ān. 22- page article; online journal without page- numbering.]

the Quranist

الأربعون التفسيرية

أربعون حديثاً صحیحة

فیها تفسیر أربعین آية، من أربعین سورة

131858	Muhammed Suresi	040184	Balenna Suresi
110128	Kaf	130168	Maiden
40255	Mecm	050825	Enam
110265	Kamer	050858	Enfal
170111	Rahman	130844	Tevbe
210053	Valua	220238	Yunus
180470	Saf	170067	Raid
130618	Cuma	031150	Ibrahim
040554	Abese	081152	Hicr
132270	Mutaffifin	031873	Isra
031627	insilah	110746	Kehf
021181	Buruc	132840	Meryem
181750	Jems	050833	Enbiya
120151	Leyl	080048	Ha
190587	Tekasir	060466	Furkan
110928	Keuser	011130	Hzab
091310	Phlas	180546	Seke
060176	Fekah	220123	Yasin
		230418	Zümer
		132521	Mu'menun
		230342	Zuhruf

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

23 Mayıs 2015

تحقیق
محمد خیر رمضان یوسف

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	232903
Tas. No:	297.336 R.S.S.171

1435/2014 Beyrut-
Dar İbn Hare

080048

HAC SÛRESİ

-
- 1 İDRİS KALAY, İlahi hitabın şekillenışı(Hacc,Müzzemmil ve Tevbe sureleri örnekleri, Harran Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2006

حسین، مقدمه‌ای بر فقه شیعه، ترجمه محمد آصف فکرت، مشهد، ۱۳۶۸ش؛ مرداوی، علی، *الاتصاف*، به کوشش محمد حامد فقی، بیروت، ۱۴۰۶/۱۹۸۶م؛ مرغینانی، علی، «الهدایة»، همراه فتح القدیر، قاهره، ۱۳۱۹ق؛ مسلم بن حجاج، صحیح، به کوشش محمد فؤاد عبدالباقی، قاهره، ۱۹۵۵-۱۹۵۶م؛ مفید، *احکام النساء*، قم، ۱۴۱۳ق؛ همو، *المقنعة*، قم، ۱۴۱۰ق؛ مؤیدی، مجدالدین، *کتاب الحج والعمرة*، صنعاء، ۱۴۰۶/۱۹۸۶م؛ ناصر خسرو، *دیوان*، به کوشش مجتبی مینوی و مهتدی محقق، تهران، ۱۳۶۸ش؛ نجاشی، احمد، *رجال*، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق؛ نووی، یحیی، *الایضاح فی المناسک*، بیروت، ۱۴۰۵/۱۹۸۵م؛ همو، *المجموع*، به کوشش محمود مطرحی، بیروت، ۱۴۱۷ق/۱۹۹۶م؛ نیز:

Glikson, Y., «Pilgrimage», *Judaica*, Detroit/ New York, 2007, vol. XVI; Long, D. E., *The Hajj Today: The Survey of the Contemporary Makkah Pilgrimage*, New York, 1979; McCarthy, M.C., «Pilgrimage: Early Christian», *New Catholic Encyclopedia*, eds. B. L. Marthaler et al., Detroit/New York, 2002, vol. XI.
احمد پاکتچی

حج، نام بیست و دومین سوره قرآن کریم به ترتیب مصحف، و صد و چهارمین سوره به ترتیب نزول که بعد از سوره نور و قبل از سوره منافقون در مدینه نازل شده و مشتمل بر ۷۸ آیه است. نام سوره از آیه ۲۷ - که تشریح برخی آداب و احکام حج در آن است - اتخاذ شده، و در لغت به معنای «قصه و آهنگ کردن» است و در اصطلاح به مناسکی که هر ساله مسلمانان در ماه ذیحجه در مسجدالحرام و با مرکزیت کعبه به عنوان خانه خدا و بیت الله انجام می دهند، گفته می شود (راغب، ۱۰۷؛ ابن منظور، ذیل حجج).

سوره حج با ندای «یا أَيُّهَا النَّاسُ» آغاز می شود و در آیه ماقبل آخر با ندای «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» اختتام می یابد. این سوره را زوج سوره مؤمنون دانسته اند که به نوعی بین بخش پایانی سوره حج که دعوت «یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا» به فلاح است، با اعلام فلاح «مؤمنان» در آغاز سوره مؤمنون تناسب وجود دارد (طهرسی، ۱۲۲۷).

دو آیه با سجده مندوبه (آیه های ۱۸ و ۷۷)، آیات تشریح احکام حج (آیه های ۲۶-۳۷) و به ویژه آیات ۵۲ و ۵۳ که از القاء شیطان در «امنیة» پیامبران سخن می گوید و بحث پر دامنه ای در میان فرق گوناگون اسلامی از سویی، و منتقدان برون دینی قرآن از سویی دیگر ایجاد کرده (فخرالدین، ۲۳/۲۳۶؛ طباطبایی، ۱۴/۳۹۰، ۳۹۱)، این سوره را نشان دار ساخته است.

محور موضوعی سوره حج را می توان روابط و اتصالات حقیقی در مقابل روابط و پیوندهای اعتباری دانست. قرآن کریم بیان می دارد که روابط اعتباری، مانایی و پایداری ندارند و در زلزله قیامت از هم می گسلند، حتی اگر این ارتباطات از نوع نزدیک ترین آن مانند فرزندی که از مادر شیر می خورد یا مادری که فرزندی را بازدار است، باشد (آیه ۲).

همین مفهوم با واژه فصل «در آیه ۱۷» بیان می شود که حتی نامهای اعتباری ادیان مانند مسلمان، یهودی، صابئی، مسیحی و

به کوشش صالح خزیم، ریاض، ۱۴۲۲ق؛ ابن جوزی، عبدالرحمان، *مشیر الغرام الساکن*، به کوشش مصطفی محمد حسین ذهبی، قاهره، ۱۴۱۵/۱۹۹۵م؛ ابن حجر عسقلانی، احمد، *بلوغ النرام*، به کوشش محمد حامد فقی، قاهره، ۱۳۵۲ق؛ ابن حزم، علی، *حجة الوداع*، به کوشش ابوصهبی کرکی، ریاض، ۱۹۹۸م؛ ابن حزمه، محمد، *الوسيلة*، به کوشش محمد حسن، قم، ۱۴۰۸ق؛ ابن رشد، محمد، *بداية المجتهد*، بیروت، دارالفکر؛ ابن عابدین، محمد امین، *رد المحتار*، بیروت، ۱۳۸۶ق؛ ابن عبدالبر، یوسف، *التمهید*، به کوشش مصطفی بن احمد علوی و محمد عبدالکبیر بکری، ریاض، ۱۳۸۷ق؛ ابن عربی، محیی الدین، *الفوحات المکیة*، بولاق، ۱۲۹۳ق؛ ابن قدامه، عبدالله، *المغنی*، بیروت، دارالکتب العربی؛ ابن کثیر، *حجة الوداع*، به کوشش خالد ابوصالح، بیروت، ۱۴۱۶/۱۹۹۶م؛ ابن نجیم، زین الدین، *البحر الرائق*، به کوشش زکریا عمیرات، بیروت، ۱۴۱۸/۱۹۹۷م؛ ابن ندیم، *الفهرست*؛ ابن هییره، یحیی، *الاتصاف*، به کوشش محمد راغب طباطبایی، حلب، ۱۳۶۶/۱۹۴۷م؛ ابن همام، محمد، *فتح القدیر*، قاهره، ۱۳۱۹ق؛ ابواسحاق شیرازی، ابراهیم، *المصع*، بیروت، ۱۴۰۶/۱۹۸۶م؛ ابوداود سجستانی، سلیمان، سنن، به کوشش محمد محیی الدین عبدالحمید، قاهره، ۱۳۶۹ق؛ ابوالصلاح حلبی، تقی، *الکافی*، به کوشش رضا استادی، اصفهان، ۱۴۰۳ق؛ بخاری، محمد، صحیح، به کوشش مصطفی دیب البغا، بیروت، ۱۴۰۷/۱۹۸۷م؛ بقری، احمد، *المحاسن*، به کوشش جلال الدین محدث ارموی، تهران، ۱۳۳۱ش؛ بهوتی، منصور، *کشاف التنجیح*، به کوشش هلال مصیلعی مصطفی هلال، بیروت، ۱۴۰۲/۱۹۸۲م؛ ترمذی، محمد، سنن، به کوشش احمد محمد شاکر و دیگران، قاهره، ۱۳۵۷/۱۹۳۸م؛ بی؛ جرجانی، علی، *التعریفات*، به کوشش ابراهیم ایبیری، بیروت، ۱۴۱۷/۱۹۹۶م؛ جصاص، احمد، *احکام القرآن*، به کوشش محمد علی شاهین، بیروت، ۱۴۱۵/۱۹۹۴م؛ حاجی خلیفه، کشف؛ خطاب رعینی، محمد، *مواهب الجلیل*، بیروت، ۱۳۹۸ق؛ حمور، عرفان، *سوق عکاظ و مواسم الحج*، بیروت، ۲۰۰۰م؛ خینی، روح الله، *تحریر الوسيلة*، نجف، ۱۳۹۰ق؛ درر، احمد، *الشرح الکبیر*، به کوشش محمد علیش، بیروت، دارالفکر؛ رافعی قزوینی، عبدالکریم، *فتح العزیز*، بیروت، دارالفکر؛ سرخسی، محمد، *المبسوط*، قاهره، مطبعة الاستقامة؛ شحاده، حسن، *مناسک الحج و هل فی وثنیة*، بیروت، ۱۴۰۰/۱۹۸۰م؛ شربینی، محمد، *مغنی المحتاج*، قاهره، ۱۳۵۲ق؛ شهید ثانی، زین الدین، *الروضة البهیة*، به کوشش محمد کلانتر، قم، ۱۴۱۰ق؛ صاحب جواهر، محمد حسن، *جواهر الکلام*، به کوشش محمود قوچانی، تهران، ۱۳۹۴ق؛ صاحب معالم، حسن، *معالم الدین*، قم، جماعه المدرسین؛ صفار، محمد، *بصائر الدرجات*، به کوشش حسن کوجه باغی، تهران، ۱۴۰۴ق؛ صنعانی، عبدالرزاق، *تفسیر القرآن*، به کوشش مصطفی مسلم محمد، ریاض، ۱۴۱۰/۱۹۸۹م؛ طبری، *تفسیر*، بیروت، ۱۴۰۵م؛ طوسی، محمد، *الاعتصام*، به کوشش حسن سعید، تهران، ۱۴۰۰ق؛ همو، *التبیین*، به کوشش احمد حبیب قصیر عاملی، نجف، ۱۳۸۳/۱۹۶۴م؛ همو، *الخلاف*، به کوشش محمد مهدی نجف و دیگران، قم، ۱۴۱۷ق؛ همو، *الفهرست*، به کوشش جواد قیومی، قم، ۱۴۱۷ق؛ همو، *النهاية*، بیروت، دارالاندلس؛ عضدالدین ایجی، عبدالرحمان، *المواقف*، به کوشش عبدالرحمان عمیره، بیروت، ۱۴۱۷/۱۹۹۷م؛ علامه حلی، حسن، *تحریر الاحکام الشرعیة*، به کوشش ابراهیم بهادری، قم، ۱۴۲۰ق؛ علی، جواد، *المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام*، بیروت، بغداد، ۱۹۶۸م؛ غزالی، محمد، *الوسیط*، به کوشش احمد محمود ابراهیم و محمد محمد تامر، قاهره، ۱۴۱۷ق؛ فروخ، عمر، *تاریخ الجاهلیة*، بیروت، ۱۹۸۴م؛ *فهرست الکتب العربیة المحفوظة بالکتابخانه الخدیویة*، قاهره، ۱۳۱۰ق؛ قرآن کریم؛ کاسانی، ابوبکر، *بدائع الصنائع*، قاهره، ۱۴۰۶/۱۹۸۶م؛ کرمانی، محمد، *المناسک فی المناسک*، به کوشش سعید بن ابراهیم شریف، بیروت، ۱۴۲۴/۲۰۰۳م؛ کرمی، مرعی، *محرک ساکن الترام الی حج بیت الله الحرام*، به کوشش محمد عبدالله باجوده، مکه، ۱۴۲۶ق؛ کلینی، محمد، *الکافی*، به کوشش علی اکبر غفاری، تهران، ۱۳۹۱ق؛ محقق حلی، جعفر، *شراعی الاسلام*، به کوشش صادق شیرازی، تهران، ۱۴۰۹ق؛ محقق کرکی، علی، *جامع المقاصد*، قم، ۱۴۰۸ق؛ همو، *رسائل*، به کوشش محمد حسن، قم، ۱۴۰۹ق؛ محلی، جلال الدین، «شرح منهاج الطالبین»، در هاشم حاشیتان از قلیزوی و عمیره، قاهره، مکتبه عیسی البابی الحلبی؛ مدرسی طباطبایی،

06 OCAK 1994

● تفسير سورة الحج / تأليف السيد
محمد دسوقي . ط 1 . القاهرة : دار
الطباعة المحمدية ، 1987 . 278
ص : 25 سم . - يشتمل على إرجاعات
ببليوجرافية .

Khatf - Menyem - Paha - Embiya -
Hac Surelerinin Tefsiri
Müellif : Hüsamüddin
g Eyüp Ö. İlah. Fat.
Deuimbar no : 15692
Tsf no : 297-212
Yazma

06 OCAK 1994

"تفسير ادبي وعرفا نى سورة حج" . صبح آزادگان (4 مهنر 1361) : ص
1205 1754 HAC SÜRESİ

07 TEMMUZ 1992

HAC SÜRESİ
Abu Farbah, al-Husaynî Muhammad.
Tafsir Sûrat al-Hajj / lil-Husaynî Muhammad Abu
Farbah. - al-Tab'ah 1. - (Cairo) : Matba'at
Qasid Khayr, 1970.
112 p. : 24 cm.
"Li-tullâh al-sanah al-thalithah li-Kuliyat al-Dirasat al-
'Arabiyah al-Islâmiyah."
Arabic
I. Koran. Sûrat al-Hajj. 1970. II. Title.
BP128.57.A25 73-960153 neb 10-3216
DLC CLU MH NjP NNC

187 BARGNAYSİ, Kâzım. Reflections on a Qur'anic
metaphor: the meaning of "khatf al-tayr" in Verse 31 of
Sûrat al-Hajj. Tr. Q[arâ'i], 'A[li] Q[ulî]. Al-Tawhîd, 13
iv (1996) pp.5-35

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GİLEN DOKÜMAN

"HACC SÜRESİ"

TFS

el-Aynî, "Umdetü'l-Karî", c. XV, s. 318-322

تصنيف ودراسة

الدكتور

محمد أبو المجد غنغ البسيونج

ببليوجرافيا الرسائل العلمية
فى الجامعات المصرية منذ إنشائها
حتى نهاية القرن العشرين
الادب العربي والبلغة والتقد الأدب

17 MİSAN 2008

3665- المسائل البلاغية فى سورة الحج / علاء مختار سلطان / م - ج - الأزهر ، ك . اللغة
العربية بأسوط .
Hac Suresi

م	ماجستير	د	دكتوراه	ج	جامعة
ك	كلية	ق	قسم	ش	شعبة
ا	إشراف	س	ميلادية	د	مخرية

القاهرة ت
الطبعة الأولى
م 1422 - م 2001

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GİLEN DOKÜMAN

Tefsir

Hacc Suresi (22. Sure)

elmalı, 11/3379

840. Epalza, Mikel de. "Los "Ma'yūs" («magos»): un hápx coránico (XXII, 17), entre lo
étnico y lo jurídico, hasta su utilización en al-Andalus". En: *El Corán ayer y hoy: perspectivas
actuales sobre el islam: estudios en honor al profesor Julio Cortés I Miguel Hernando de
Larramendi, Salvador Peña Martín (coords.)*. - 1ª ed. - [Córdoba]: Berenice, 2008. - ISBN 978-84-
96756-45-8. - P. 399-414 Hac Suresi

2011

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GİLEN DOKÜMAN

عثمانى ديوبندى، محمد شفيع

7298- تفسير معارف القرآن شامل

سوره های طه، انبياء، حج، مؤمنون و

نور، ترجمه محمد يوسف حسين پوره، جلد نهم، تربت

جام: احمد جام، چاپ اول، 1383 / 3000 نسخه، 2002،

فارسی، وزیرى (کالينگور)، بها: 3000 ریال.

شابک دوره: X-70-6765-964

Tahq Suresi

Embiya Suresi

Hac Suresi

Ul'minin 11

Uur "

9 ج 77-2-6765-964

کد پارسا: BY1583

عنوان متن ترجمه شده:

تفسير معارف القرآن

تفاسير اهل سنت

پیامهای سوره ۱۰، بی گمان روز رستاخیز فرا خواهد رسید و مردم به کیفر و پاداش کردارهای خود خواهند رسید (آیه‌های: ۱ تا ۷)؛

(۲) کسانی که از روی نادانی و ستیزه جویانه از راه خدا روی می‌گردانند، سخت نکوهش شده‌اند (آیه‌های: ۸ تا ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۱۸)؛

(۳) جایگاه هر یک از بیروان ادیان و همچنین جایگاه مشرکان در روز رستاخیز نزد خداوند روشن و از یکدیگر جدا است (آیه ۱۷)؛

(۴) بیان گوشه‌هایی از روزگار و حال کافران در جهان دیگر، یکی دیگر از پیامهای این سوره است (۱۹ تا ۲۲، ۲۵، ۵۱)؛

(۵) سخن از روزگار و وضع مؤمنان در جهان دیگر و نیز مؤمنانی که ناخواسته ستم‌دیده و تن به رنجهای غربت داده‌اند، پیام دیگر این سوره است (۲۳، ۲۴، ۳۸ تا ۴۱، ۵۰)؛

(۶) ابراهیم (ع) به سرزمین مکه می‌آید و مردم را به گزاردن مناسک و عبادت و نیز ویژگی‌هایی فرامی‌خواند که مؤمنان باید داشته باشند و کارهایی که شایسته است انجام دهند (۲۹ تا ۳۷)؛

(۷) در این پیام روی سخن با پیامبر اسلام (ص) است، خداوند از او دلجویی می‌فرماید و با یادآوری سرگذشت پیامبران پیشین و رفتارهای پرآزار مردم با آنان، بزرگترین وظیفه او را که همان هشدار دادن به مردم است، به او گوشزد می‌کند و نیز به یاد او می‌آورد که مردم در برابر انذار و هشدارهای وی، دو گروه خواهند بود: مؤمنان و کافران (۴۲ تا ۷۲)؛

(۸) در بازبین آیه‌های سوره، روی سخن با همه آدمیان است و به آنان یادآوری می‌شود که تواناییهای خدا بی‌مرز و بی‌پایان است و توانایی مردمان، ناچیز و اندک. همچنین به ایشان اندرز داده شده است که بندگان آفریدگار را از یاد نبرند (۷۳ تا ۷۸).

علامه طباطبایی درباره پیام فراگیر سوره حج می‌نویسد: این سوره با هشدار آشکار، مشرکان را به اصول دین فرامی‌خواند. شیوه بیان این خطاب و هشدار، به روش سوره‌های پیش از هجرت (مکی) است و نشان دهنده آن است که مشرکان دارای توان مالی و نیروی نظامی هستند. ولی روش خطاب به مؤمنان در این سوره، روش پس از هجرت است. در خطاب به ایشان، از مسائلی همچون: نماز، مناسک حج، کارنیک، رخصت در پیکار در راه خدا، سخن رفته است. نیز شیوه خطاب، نمایشگر آن است که مؤمنان در جامعه نوین خویش که از توانی آشکار برخوردار است با اقتدار زندگی می‌کنند. یعنی این زندگی با زندگی آنان در مکه و پیش از هجرت، تفاوتی آشکار دارد (المیزان، ۱۴، ۳۷). سید محمد حسینی

کرده است که فرمود: هر کس سوره انبیاء را بخواند خداوند او را می‌بخشد و با انبیاء محشورش می‌کند. از حضرت امام صادق (ع) روایت است که هر کس سوره انبیاء را از روی محبت و اخلاص بخواند در بهشت مصاحب پیامبران خواهد بود. محبوبه مؤذن

سوره حج، «حج» نامیده‌اند که احکام و مسائل حج با تفصیل به نسبت گسترده‌ای در آن آمده است و نیز در آیه ۲۷ همین سوره به پیامبر اسلام دستور رسیده که مردم را به گزاردن مناسک حج فرابخواند (واذن فی الناس بالحج....). آغازه سوره حج با آیه: یا ایها الناس اتقوا ربکم شروع و با آیه: فنعم المولی و نعم النصیر ختم می‌گردد.

شماره کنونی سوره و شماره هنگام نزول، سوره حج بیست و دومین سوره قرآن کریم و در ترتیب نزول ۱۰۴ است. در مصحف امیرالمؤمنین علی (ع)، شماره ۱۸ پس از «هود» و پیش از «الحجر» می‌باشد.

شماره آیه‌ها، کلمات و حروف، این سوره به قرائت کوفیان ۷۸ آیه، به قرائت فراء مدینه، ۷۶ آیه، و به قرائت مکیان ۷۵ آیه دارد. دارای ۱۲۸۲ کلمه و ۵۳۱۵ حرف است. ولی ابوالفتوح رازی کلمات آن را ۱۲۹۱ و حروفش را ۵۰۷۵ دانسته است (تفسیر ابوالفتوح، ۵۷۸/۳).

مکی یا مدنی، شیخ طوسی به جز چهار آیه این سوره، آن را مدنی دانسته و آن چهار آیه عبارتند از: آیه‌های: ۵۲ تا ۵۵ (و ما ارسلنا من قبلك من رسول....) تا (... اوباتیهم عذاب یوم عقیم) (النبیان، ۲۸۷/۱۷). طبرسی به روایت از ابن عباس و عطاء به جز چند آیه سوره، آن را مکی گفته، ولی به روایت از حسن بصری، به جز چند آیه آن که در سفر فرود آمده، آن را مدنی دانسته است (مجمع‌البیان، ۶۸/۴). ابوالفتوح رازی و علامه طباطبایی، این سوره را مدنی خالص دانسته‌اند (تفسیر ابوالفتوح، ۵۷۹/۳؛ المیزان، ۱۴، ۳۷).

شان نزول، گویند که آیه‌های ۱ و ۲ این سوره، شب هنگام در جنگ بنی المصطلق که تیره‌ای از خزاعه‌اند، به پیامبر اکرم (ص) وحی شده است و مسلمانان با شنیدن این آیه‌ها که در وصف روز رستاخیز و سختیهای آن است، بیش از هر زمان گریه کردند و همچنان گریان و اندوهگین بودند تا آن که پیامبر (ص) به آنان مزه داد که بیشتر مردم بهشت از مسلمانان خواهند بود. پس آنان تکبیر گفتند و شاد گشتند (مجمع‌البیان، ۷۰/۴). درباره آیه ۵۲ (و ما ارسلنا من قبلك من رسول....) نیز شان نزولی یاد کرده‌اند که در سوره «والنجم» خواهد آمد.

MADDE VE YANILANLIKIAN SONRA GELEN DUKUMAN AGUSTOS 2003

أهداف سورة «الحج» (*)

الساعة، وإثبات البعث وإنكار الشرك، ومشاهد القيامة، وآيات الله المبثوثة في صفحات الكون، بارزة في السورة.

ويمكن أن يقال إن هذه السورة مشتركة بين مكة والمدينة كما يبدو من دلالة آياتها، وعلى الأخص آيات الإذن بالقتال، وآيات العقاب بالمثل في قوله تعالى:

﴿ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَصْرَتْهُ اللَّهُ إِنَّهُ اللَّهُ لَعَفُورٌ غَفُورٌ ﴿١٠﴾﴾

فهذه الآيات مَدِينِيَّةٌ لأن المسلمين لم يُؤذَنَ لهم في القتال والقصاص إلا بعد الهجرة، وبعد قيام الدولة الإسلامية في المدينة. أما قبل ذلك، فقد قال رسول الله (ص) حين بايَعَهُ أهل يثرب،

سورة الحج سورة مدنية، نزلت بعد سورة النور.

وقيل إن سورة الحج من السور المكية، وقد استثنى من ذهب إلى هذا الرأي الآيات [١٩ - ٢٤].

وكان الأوَّلَى أن يستثني من قال إنها مكية آيات الإذن بالقتال من ٣٨ إلى ٤١، ومنها قوله تعالى:

﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿١٦﴾﴾

وعند التأمل في سورة الحج، نجد أن أسلوبها وموضوعاتها وطريقتها أقرب إلى السور المكية.

فموضوعات التوحيد والتخويف من

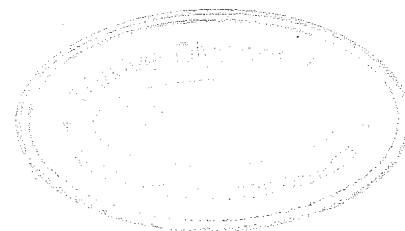
(*) انتقى هذا الفصل من كتاب «أهداف كل سورة ومقاصدها»، لعبد الله محمود شحاته، الهيئة العامة للكتاب، القاهرة، ١٩٧٩ - ١٩٨٤.

Cafer Serefüddin

el-Merzuatül-Ker'aniyye hasa'sü's-suver

c.VI, Beirut 1420/1999, s. 3-38.

DN:81302

MADDE KAVIYALANDIKTAN
SÖZÜMÜSÜ
TÜRKİYE İSLAMİ İLİM VE KÜLTÜR BAKANLIĞI

11/01/2002

فضائل سورتي طه والأنبياء

من السور المثين التي أوتيتها النبي ﷺ مكان الزبور :

فمن واثلة بن الأسقع - ﷺ - أن النبي ﷺ قال : أعطيت مكان التوراة السبع الطوال ، ومكان الزبور المثين ... الحديث (1) .

سورة طه فيها اسم الله الأعظم الذي إذا دعي به أجاب :

[248] عن أبي أمامة - ﷺ - قال : قال رسول الله ﷺ : اسم الله الأعظم الذي إذا دعي به أجاب في ثلاث سور : في البقرة ، وآل عمران ، وطه ، يعني الحي القيوم .

[249] عن القاسم أبي عبد الرحمن قال : إن اسم الله الأعظم في ثلاث سور من القرآن الكريم : في سورة البقرة ، وآل عمران ، وطه ، قال الشيخ : التمسيتها فوجدت في البقرة آية الكرسي ﴿ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴾ (2) وفاتحة آل عمران ﴿ اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ بِاَسْمَائِكَ الَّتِي كَتَبْتَ فِي الْبُرْجِ الْكُرْسِيِّ ﴾ (3) ، وفي طه : ﴿ وَعَنْتَ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ﴾ (4) .

= رجال الإسناد :

يعقوب هو ابن إبراهيم بن سعد وأبوه إبراهيم بن سعيد ثقتان سبقا في رقم 109 .

محمد بن إسحاق بن يسار المطلبي ، صدوق يدلّس ثقة في رقم 109 .

محمد بن مسلم بن شهاب الزهري ثقة ثبت متفق على إمامته تقدم في رقم 118 .

أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام الخزومي القرشي ، أحد الفقهاء السبعة قيل : اسمه محمد ، وقيل اسم كنيته ، روى عن : أبيه وأبي هريرة وعمار بن ياسر وعائشة وأم سلمة وغيرهم ، وروى عنه : الزهري والقاسم بن محمد والحكم بن عتيبة وغيرهم ثقة فقيه عابد ، من الثالثة ، مات سنة أربع وتسعين ، روى له الجماعة . أم سلمة زوج النبي ﷺ السيدة المحجبة الطاهرة ، هند بنت أبي أمية بن المغيرة ، الخزومية ، من المهاجرات الأول ، دخل بها النبي ﷺ سنة أربع من الهجرة ، ماتت سنة إحدى وستين ﷺ . (سير أعلام النبلاء 1/2) .

الحكم على الحديث :

إسناده حسن فيه محمد بن إسحاق صدوق ، يدلّس ولا يضرّ تدليسه فقد صرح بالسماع في هذا الحديث .

(1) حديث حسن أخرجه الطيالسي وأحمد وأبو عبيد والبيهقي وتقدم تخريجه في الحديث رقم 179 وتقدم بيان السور المثين في رقم 207/179 .

[248] أخرجه الفريابي في فضائل القرآن وابن ماجه والحاكم والطحاوي وإسناده حسن وتقدم بيانه بالتفصيل رقم 168 .

(2) سورة البقرة : آية 255 .

(3) سورة آل عمران : آية 1 ، 2 .

(4) سورة طه : آية 111 .

[249] أخرجه ابن ماجه والفريابي وإسناده صحيح وتقدم تخريجه في رقم 187 .

فضائل سورة الحج

فضلت على سائر السور بأن فيها سجدين :

[250] عن عقبة بن عامر - ﷺ - قال : قلت : يا رسول الله ! أفضلت سورة الحج على سائر القرآن بسجدين ؟ قال : نعم . فمن لم يسجد لها فلا يقرأها .

[250] أخرجه الإمام أحمد في مسنده ج 4/151 فقال : حدثنا أبو سعيد مولى بني هاشم ، ثنا ابن لهيعة ، ثنا مشرح بن هاعان أبو يوسف المعافري قال : سمعت عقبة بن عامر يقول .. فذكر الحديث .

وأخرجه أيضًا ، ص 155 فقال : حدثنا أبو عبد الرحمن ، ثنا ابن لهيعة به .

وأخرجه أبو داود في كتاب الصلاة باب تفرغ أبواب السجود ، وكم سجدة في القرآن 59/2 من طريق ابن وهب عن ابن لهيعة به .

وأخرجه الترمذي في كتاب الصلاة باب ما جاء في السجدة في الحج 470/2 رقم 578 فقال : حدثنا قتيبة ، حدثنا ابن لهيعة به ، وقال : هذا حديث ليس إسناده بذلك القوي .

وأخرجه الحاكم في كتاب الصلاة ، باب فضل سورة الحج بسجدين 221/1 من طريق يحيى بن إسحاق عن ابن لهيعة به بلفظ : قال رسول الله ﷺ : فضل سورة الحج بسجدين فمن لم يسجدهما فلا يقرأها ،

وسكت عنه الحاكم والذهبي .

وأخرجه أيضًا في كتاب التفسير في سورة الحج 390/2 من طريق ابن وهب عن ابن لهيعة به وقال : هذا حديث لم نكتبه مسندًا إلا من هذا الوجه ، وعبد الله بن لهيعة بن عقبة الحضرمي أحد الأئمة ، إنما عم عليه

اختلاطه في آخر عمره ، وقد صححت الرواية فيه من قول عمر بن الخطاب وعبد الله بن عباس وعبد الله بن عمر وعبد الله بن مسعود وأبي موسى وأبي الدرداء وعمار ﷺ ، وقال الذهبي : صححت الرواية في هذا من قول عمر وطائفة .

وأخرجه أبو عبيد في فضائل القرآن ، باب فضل سورة الحج وسورة النور ، ص 134 فقال : حدثنا أبو الأسود عن ابن لهيعة به .

وأخرجه البيهقي في السنن الكبرى في كتاب الصلاة ، باب سجدي سورة الحج 317/2 من طريق ابن وهب عن ابن لهيعة به .

وأخرجه الدارقطني في كتاب الصلاة باب : سجود القرآن 408/1 من طريق عمرو بن الحارث عن ابن لهيعة به . الحكم على الحديث : ضعيف .

قال الإمام الترمذي : هذا حديث ليس إسناده بذلك القوي .

وقال الشيخ أحمد شاكر في تعليقه على سنن الترمذي 471/2 : بل هو حديث صحيح ؛ فإن ابن لهيعة ومشرح ابن هاعان ثقتان ، والحديث ذكره الحافظ ابن كثير في تفسير سورة الحج 211/3 وقال : رواه أبو داود من حديث ابن لهيعة به . وقال الترمذي : ليس بقوي وفي هذا نظر ، فإن ابن لهيعة قد صرح بالسماع وأكثر ما

تقموا عليه تدليسه . وقال الحافظ ابن حجر في بلوغ المرام من أدلة الأحكام 395/1 رقم 325 بعد أن ذكر هذا

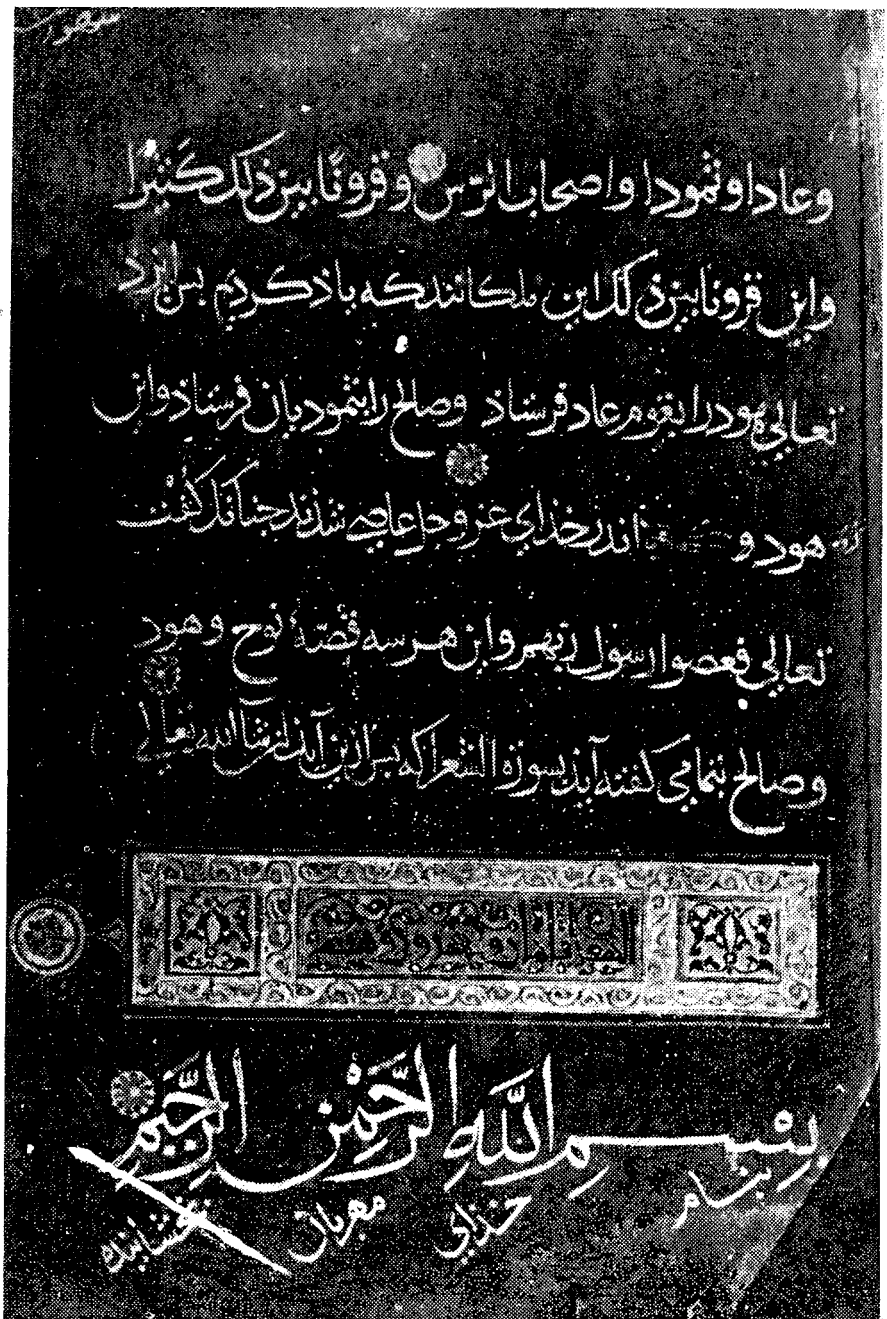
ترجمه سورة الحج و قصه

اگرچه من سبعی از ترجمه تفسیر طبری را که آقای دکتر نورانی وصال دارند در مجله یغما (ش ۱۲، س ۲۰) شناساندم اما دریافتیم که اهمیت و ارزش آن آنگاه بر محققان روشن می گردد که افلا نمونه ای از آن منتشر گردد و در پی همین مقصود است که نمونه زیر را تقدیم خوانندگان می نمایم. سعی شده است که رسم الخط کتاب رعایت گردد.

کرامت رعنا حسینی

و اما این سورة الحج مدینه است، و بمدینه فرو آمده است بدان وقت که بیغمبر - صلی الله علیه و سلم - هجرت کرده بون، و بمدینه آمده بون، و یاران او هنوز برخی بحبشه بوزندا زنک خیر آمدن بیغمبر - صلی الله علیه - هجرت کرد و بمدینه آمد پس آنکه ملک حبشه ایشان را کسبل کرد با کرامتهای نیکو، و بمدینه فرستاد.

و این ملک حبشه نجاشی بون، و ترسابوزده بون، و از پنهان قوم خویش بیغمبر ما - علیه السلام - بکرویزه بود، و بر مسلمانی بمرد و بیغمبر ما - صلی الله علیه - بر او نماز کرد. و جبرئیل برده برداشت میان او و میان بیغمبر تا او را بدیند بر تخت خوابنیده، و مر یاران را بگفت و همه بر او نماز کردند، و این علامتی بود از علامتهای نبوت، و معجزه های بود از معجزاتهای او، بیغمبر ما را -

و عادا و نمودا و اصحابا برس و قونابین ذلک کنیز
و این قونابین ذلک این ملک اند که باذکریم پس این
تعالی بود را بقوم عاد فرستاد و صالح را بقوم ثمود بان فرستاد و این
نمود و از خدای عز و جل حاجت شنید چنانکه گفت
تعالی فعصوا رسولی بهروان هر سه قصه لوح و مورد
و صالح بنامی گفته این سوره الشعرا که بر این آیه نشاء الله تعالی

بسم الله الرحمن الرحيم
معریان خدای

MADE VEYIBELANLIK TAN
SONRA GELEN BOKÜMAN
24 ŞUBAT 2006

MADE VEYIBELANLIK TAN
SONRA GELEN BOKÜMAN 27 NISAN 1999

نگاهی به مقالات این شماره

○ «تأملی در تشبیه آیه ۳۱ سوره حج» تفسیر تازه‌ای از تشبیه این آیه به دست می‌دهد. کاظم برگ‌نیسی در این مقاله کوشیده است تا تصویر واقعی آیه را برپایه شواهدی از شعر جاهلی کشف کند. از این رو نخست به گزارش سخن برجسته‌ترین مفسران پرداخته و تفسیرهای آنان را به سه رهیافت بخش کرده است، و پس از بررسی و نقد این تفسیرها و انگشت نهادن بر پیشفرض نادرست مفسران نشان داده است که چه عاملی اندیشه مفسران را از فهم درست تشبیه آیه باز داشته است. سپس به واقع‌گرایی تصویرپردازی قرآن اشاره کرده، و سرانجام معنای واژه‌های مهم آیه را در شعر جاهلی بازجسته است و شواهدی از کاربرد تعبیر «خطف الطیر» را در احادیث به دست داده و سخن خود را با اشاره به تداعیهای آیه در ذهن عرب آن روزگار به پایان برده است.

○ «نقطویه در تاریخ و ادب» دنباله مقاله دیگر علیرضا ذکاوی قراگزلو است که در شماره سوم دوره دوازدهم معارف انتشار یافت. نویسنده در این مقاله از عقاید تناسخی نقطویه و تأثیر جنبش نقطوی در اندیشه شعر و ادبا به عنوان حرکتی فرهنگی، به خصوص بعد از شکست و سرکوب آن، و نیز مشترکات نقطویه با فرقه‌های دیگر سخن می‌گوید و در پایان به نام بعضی مشاهیر نقطوی که از ایران به هند رفتند اشاره می‌کند.

○ در مقاله «نظریه حرکت وضعی زمین در عصر بیرونی»، تألیف س. پینس، شرقشناس بزرگ آلمانی، سخن از این گفته بیرونی است که اصل ثابت بودن زمین در مشرق زمین امری قطعی نبوده است. بیرونی از اسطرابی خبر می‌دهد که ابوسعید سجزی منجم مشهور آن را برپایه متحرک بودن زمین و مطابق با اصول تعالیم «آریاهاتا» ی هندی ساخته بوده است که حرکت شبانه‌روزی را ناشی از گردش زمین به دور خود می‌دانسته است. در این مقاله آمده است که بیرونی در جهان اسلام نیز منجمی می‌شناخته است که قائل به نظریه حرکت زمین بوده، ولی نام او را فاش نمی‌کند. آن‌گاه مقاله از قول بیرونی استدلالات این منجم را در تأیید این نظریه شرح می‌دهد.

○ «بررسی شروح لمعات عراق». فهم و درک رساله لمعات شیخ فخرالدین عراقی، به سبب احتوا بر مباحث فلسفی، هواره برای سالکان طریقت و طالبان حقیقت دشوار بوده است. از این رو برخی از بزرگان عرفا و مشایخ صوفیه در زمانهای مختلف آن را شرح و تفسیر کرده‌اند. نویسنده مقاله، محمد اختر چیمه، استاد زبان فارسی دانشکده دولتی فیصل آباد، در آن همه شرحهای این اثر را، که ذکر آنها در فهرس و کتب مختلف آمده است، همراه با ترجمه احوال نویسندگان آنها به تفصیل معرفی و بررسی کرده است.

○ در بخش «معرفی و نقد کتاب» دو مقاله آمده است. مقاله اول به قلم دکتر محمد خوانساری استاد دانشگاه و عضو فرهنگستان زبان و ادب فارسی درباره بخشی از کتاب جوامع الحکایات تصحیح دکتر جعفر شعار است که نویسنده در آن، پس از توصیف هنرمندانه مؤلف این کتاب مشحون از مطالب بدیع و جذاب، با نگاهی دقیق به شیوه تصحیح آن می‌نگرد و غلطهایی را که در این کتاب راه یافته است باز می‌نماید. مقاله دوم، با عنوان «مآخذی اساسی در تحقیقات ایرانی»، نوشته سیدعلی آل‌داود، در معرفی جلد پنجم فهرست مقالات فارسی گردآورده ایرج افشار کتابشناس مشهور است. نویسنده این مقاله پس از نگاهی اجمالی به فهرس قبلی، تدوین این‌گونه فهرستها را از پایه‌های اساسی تحقیق و مطالعه در رشته‌های گوناگون مطالعات ایرانی می‌داند و بر آن است که باید بنیاد صحیحی برای این کار نهاده شود.

○ رساله اخلاق منصوره بخشی از رساله جامع و چنددانشی جام جهان‌نما اثر غیاث‌الدین منصور دشتکی از علما و فقهای بزرگ شیعه، صاحب تألیفات بسیار در فقه و کلام و حکمت است، که در اواخر قرن نهم و نیمه اول قرن دهم هجری می‌زیست. اخلاق منصوره شامل یک دوره مباحث ریاضی و طبیعی و الهی به زبان فارسی است. در این شماره، متن مصححی از این رساله، همراه با معرفی نویسنده و آثار او، تحت عنوان «اخلاق منصوره (رساله اولی از وجه ثالث جام جهان‌نما)»، بر اساس قدیمیترین نسخه آن (مورخ ۹۰۸ هجری)، به اهتمام عبدالله نورانی، به دست داده شده است.

○ «جان و جهان» کیست یا چیست؟ بحث جامع و مستوفایی درباره تعبیر «جان و جهان» یا صورت دگرگون شده آن «جان جهان» است که هم صورت و هم معنی آن هواره مورد اختلاف اهل تحقیق بوده است. نویسنده مقاله، دکتر نصرالله پورجوادی، پس از بررسی دقیق شواهد این تعبیر در دوره رواج آن، یعنی در فاصله میان اواخر قرن پنجم تا اواخر قرن هشتم، به این نتیجه می‌رسد که اولاً صورت صحیح آن «جان و جهان» است و ثانیاً منظور از این ترکیب دو چیز نیست، بلکه یک چیز است، چیزی که نه جان است و نه جهان و سپس، با استناد به شواهد بسیار، معنی درست آن را به دست می‌دهد.

Hac Sureci

MADDE YAYIMLANDIRTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

دوره ۵

تأملی در تشبیه آیه ۳۱ سوره حج*

نوشته کاظم برگ‌نیسی

حُفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ. وَ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ
فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَىٰ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ (سوره حج، آیه ۳۱)

این آیه از آیه‌های پیچیده قرآن نیست و مفسران در فهم معنای کلی آن دشواری چندانی نداشته‌اند. اما - چنان‌که خواهیم دید - ظرایف تشبیه آیه را دریافته‌اند و از تصویر روشن و زنده آن برداشت ابهام‌آمیز به دست داده‌اند که از هماهنگی و ساختار منطقی تهی است و در برابر چون و چرا و نقد تاب نمی‌آورد. چرا چنین شده است؟ زیرا سه واژه مهم آیه را به آسان‌یاب‌ترین و کلی‌ترین معنای ممکن گرفته‌اند و از الگوها و سنتهای کاربردی آنها در زبان عربی، و به عبارت دیگر، از «موقعیت متن» غافل مانده‌اند. این نکته نباید مایه تعجب شود چرا که غالب مفسران متقدم و متأخر کاری جز رونوشت‌برداری از نوشته‌های دیگران نکرده‌اند؛ حتی می‌توان گفت که در میان انبوه تفسیرهای

* در اینجا باید از دوست بزرگوار آقای دکتر علی‌محمد حق‌شناس که دستنوشته مقاله حاضر را خواندند و پیشنهادهای سودمندی ارائه کردند سپاسگزاری کنم.